

Eesti lugu: kuidas me kiirpaadist tankeri tegime

Ilmunud: Eesti Ekspress 08.12.2021

Tallinnas Energia avastuskeskuses saab tutvuda seal varasemalt asunud elektriijaama ajalooa. Linnavolikogu kinnitas jaama ehitamise 1911. aastal ja elektrit hakkas see tootma 1913. aastal. Kahe aasta sisse mahtus projekteerimine, ehitamine ja sisustamine. Tootmisseadmedki valmisid Tallinnas kohapeal, Volta ja Krulli tehastes – ei mingit sõltuvust globaalsetest tarneahelatest. Tsaariajaga võrreldes käivad asjad tänases Eestis otsekui aegluubis. Näiteks Liivi lahe tuulepargi arendamist alustas Eesti Energia 2010. aastal. Tootmist loodetakse praeguse seisuga alustada 2030 paiku. Loode-Eesti meretuuleparki Hiiumaa rannikul hakkas Nelja Energia arendama 2006. aastal. Seal paistab valmimine veelgi kaugemal udus. Tootsi lähistel soos seisab Eleringi uhiuus Sopi alajaam juba kolmandat aastat tuulikute ootel tühja. Seal on asjad sootuks imelikud – kaks riigifirmat käivad omavahel toetuste pärast [kohut](#). Oot-oot, normaalne omanik laseks poisikestena käituvad direktorid sellise asja eest ju lahti? Ka seda riik teha ei saa. Kõigi asjaosaliste käed on paragrahvidega selja taha seotud. Ise sidusime. Kuidas ometi? Noh, soovitan õhtuseks uinumiseks lugeda mõnd seadust. Uni on garanteeritud – viienda paragrahvi järel olete eksinud nagu Hans ja Grete võlumetsas. Meie õigussüsteem on kasvanud kohmakaks ja keerukaks ning selles puudub ringlus. See meenutab inimest, kes on 30 aastat ainult söönud, kordagi väljas käimata. See ei ole terve inimene.

On vist hea, et president Lennart Meri silmad seda ei näe. Tema [võrdles](#) Eestit kiirpaadiga suurte tankerite kõrval. Täna, 30 aastat hiljem, on Eestist saanud tanker. Tahaks küll veel joosta nagu varem, 90ndatel, aga ei saa. Jalad on otsekui soos kinni. Ometi pole maailm meie ümber sugugi aeglustunud. Vastupidi, praegu käimasolevate globaalsete muutuste mastaap on Nõukogude Liidu lagunemisest suuremgi. Siin elu meile paigal seismist ei andesta. Odavat süsinikuvaba elektrit oli meil ju vaja eile, mitte 10 aasta pärast...

Võibolla oli see kiirpaadist tankeriks muutumine paratamatu. Ka vanad riigid, kellega Meri meid võrdles, on selliseks ju aja jooksul ise kujunenud. Ameerika futuroloog Jay Ogilvy on 20. sajandil nimetanud seda protsessi õõnestumiseks (ingl.k. *hollowing-out*). Ta võrdles riike vanade puudega, mis näivad võimsad ja väarikad ja mille võrad on keerukate muustritega. Kuid ajapikku kasvavad nad ka seest õõnsaks ja nii on nende võimsus ja väarikus üha illusoorsem. See on loomulik ja looduslik vananemisprotsess, mis Eesti puhul on läinud ootamatult kiiresti. Kasvavast keerukusest oli eespool juba juttu. Õigusriik, mille seadused või riigieelarve pole mõeldudki kodanikule lugemiseks, on paratamatult seest õõnes. Ent ka illusoorse ja teatraalse kasv on Eesti demokraatias selgesti nähtav trend. Olgu selle näiteks kasvõi poliitik Mailis Repsi hiljutine [pihtimus](#), kui hirmutav oli tema jaoks koalitsiooni tegemine EKRE-ga. Sest (tsiteerin): „...EKRE jaoks [see] ei olnudki mäng! Nad tulid laua taha tõsimeelselt, nagu uskusid paljusid asju, mis nad lauale tõid.“ Kas ei väljendu ses lühikeses mitme tähendustasandiga lauses ilmekalt kogu meie poliitilise süsteemi praegune äng? Ja ühes olulises asjas on Eesti poliitikud, sõltumata oma erakondlikust kuuluvusest, tõesti ebaõnnestunud. Selles, et kogu see „mäng“ meie demokraatliku valitsemise areenil käib neil üksteise vastu. Ent, head poliitikud, teid ei ole valitud mängima üksteise vastu. Teid on valitud mängima Eesti eest. Ja see, et 'teised teevad ka nii', on väga niru vabandus.

Kas me saame seda vananemist kuidagi vältida? Ma arvan, et ei. See on looduslik protsess, tuleb tankeriks olemisega kohaneda. Laias laastus paistab meil selleks olevat kaks võimalikku strateegiat. Esimest võiks tinglikult nimetada 'kastist välja minemise' strateegiaks. Piltlikult, kui vanal mänguväljakul läheb olemine tihedaks ja umbseks, siis tuleb mäng üle kanda uutele väljakutele. Sinna, kus on vaba ruumi ja kus vanad reeglid ja eelised meid ei sega. Sinna, kus need on ebaolulised. Taolise siirde eeskujuks sobivad hästi näiteks Eesti start-up ettevõtted. Nad on meie majanduselus selle ülesandega suurepäraselt hakkama saanud. Ärijuhtimises laiemalt

kirjeldab sama lähenemist W. Chan Kimi ja Renée Mauborgne'i raamat „Sinise ookeani strateegia“. Suuremast Euroopa ajaloost sõandaksin näitena tuua üleminekut feodaalajastust kapitalismile. On riike, kus vanad seisused suutsid mänguväljaku muutumisega kohaneda, võimust õigel ajal lahti lasta, muutuda taustategijateks. Neis ühiskondades (näit. Rootsi või Suurbritannia) on kuningakodadel ka täna oluline roll, kuigi sootuks teistsugune, kui mõni sajand tagasi. Riikides, kus 'vanade vägevate' kohanemisvõime oli nõrk või olematu (näit. Prantsusmaa ja Venemaa), oli ka nende saatus traagiline. Seal pühkis ajalugu nad lihtsalt teelt.

See toobki meid teise võimaliku strateegia juurde, mida võiks tinglikult nimetada riigi 'lihtsustamiseks'. 20. sajandi tuntumaid majandusfilosoofe Joseph Schumpeter on seda kirjeldanud ka loova lammutamisena. Senises maailma ajaloos on taolise lihtsustaja rolli täitnud peamiselt sõjad ja revolutsioonid. Täna ühtesetud maailmas on need vastuvõetamatud ja seetõttu seisab meil siin ees uskumatult raske ülesanne. Mida võtta ja mida jätta? Kuidas hoiduda last pesuveega välja viskamast? Täna ei suuda me ju isegi tuulikute ehitamises üksmeelt leida, saati siis veel millegi lammutamises? Ometi vajab see lihtsustamise ülesanne Eestis varem või hiljem sarvist haaramist. Sest, nagu iga elusorganism, vajab ka riik eluspüsimiseks ringlust. Vastasel juhul saame kontrollitud lammutamise asemel kontrollimatu lagunemise mõnes järgmises kriisis. Ja olla täna tsaaririigistki kohmakam on lõpuks ikka paganama piinlik.

Lähemalt vaadates pole ses lihtsustamise või lammutamise ülesandes tegelikult siiski midagi müstilist. Head eeskju meie väärikatele institutsioonidele pakkus hiljuti näiteks Teater NO99 – kui algidee on hägustunud või ammendumas, siis on laialiminekuks aus ja julge samm. Ja Eesti õigusruumi keerukust saab vähendada näiteks nii, nagu täna võitleme kliima soojenemisega. Seades lae kehtivate õigusaktide kogumahule (näit. tähemärkide arvule). Või võttes eesmärgiks viia riigi õigusemissioon aastaks 2030 tagasi aasta 2000 tasemele, kus see oli meil enamvähem optimaalne.

Ja isegi kui me täisrehkendust kohe teha ei jaks, siis võiks ju alustuseks ette võtta mõne lihtsama ja käepärasema prooviülesande. Sümboliseks võiks alustada näiteks Tallinna Linnahalli lammutamisest. Või kaua me seal veel peaga vastu seinat kavatseme joosta?

Guido Viik